

УДК 343.2.01

Вячеслав Олексійович ТУЛЯКОВ,

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор Національного університету «Одеська юридична академія», суддя ad hoc Європейського суду з прав людини, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2716-7244>;

Наталя Андріївна САВІНОВА,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, директор навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0289-7926>

КРИМІНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІННОВАЦІЇ В ЕПОХУ СИНГУЛЯРНОСТІ

Концепт сингулярності у кримінальному праві [1, с.25-26; 2] та впливу інформаційної сингулярності на стан та розвиток кримінальної політики сучасності [3] давно є предметом плідного наукового пошуку.

Сингулярність у кримінальному праві розглядається як існування стану, за яким імперативний концепт публічно-правового захисту прав та свобод порушується за допомогою некерованого розповсюдження диспозитивної приватності паралельного регулювання. У такому контексті заборони не існують чи обмежуються. Вони міняються на дозволи. Феномен мережевих революцій та панування принципу доцільності над законністю, електоральної незадоволеності, антиурядових повстань, що генерується постами у Фейсбуці чи іншій мережі, стає елементом світового нормопорядку. Детермінований економічними процесами та поширеністю процесів переводу фрагментації правових заборон крах систем генералізації сенсів у економіці, політиці, праві на глобальному рівні [4], переходить з рівня окремих юрисдикцій на рівень соціальних спільнот, мереж та індивідів.

Центральна проблема сучасного світоустрою полягає в тому, що новації і креативність інформаційного суспільства створюють нове середовище, в якому час і простір не фрагментовані анклавами правових сімей і державними кордонами, а підкоряються новим, ще непізнаним «хвилям» енергетичного впливу руху коштів, образів, капіталів, людей, будучи пов'язаними (селективно, але загально) інформаційними мемами, що організують і направляють цей рух. Держави окремо, так і світ в цілому, виявилися безсилі перед розумінням неминучості примата культивованих інформаційними мережами індивідуальних оцінок добра і зла і відплати за вчинки.

Звідси інноваційна функція кримінальної політики полягає у регуляції взаємодії існування певної кількості моделей бажаної поведінки як з боку законодавця, так і з боку відносно самостійних від писаного кримінального закону правил життєдіяльності індивіда (соціальної спільноти). З одного боку це вимагає передбачуваності та обізнаності громадян у заходах кримінально-правового примусу (ЕCHR, *Kafkaris vs Cyprus*, § 150). З другого боку, принцип *lex certa* може бути тлумаченим на користь держави у випадку презумпції обізнаності (ЕCHR, *Gestur Jónsson and Ragnar Halldór Hall vs Iceland*, § 88), або загалом бути відданим на розгляд місцевого суду (ЕCJ, *Åklagaren v Hans Åkerberg Fransson*, § 50).

На жаль, з точки зору сучасної методології постмодерну, ці заборони загалом асиметричні. Група активістів іншим чином формує відповідь на питання: «Що таке добре», ніж держава. З другого боку, і державі в умовах кризи чи безладу, спричиненого соціальними, політичними чи іншими дисбалансами, вигідніше відійти від певних гарантій захисту прав людини. Простіше, у порушення положень ст.ст. 6, 7, ст.ст.1,2 Першого

протоколу, ст.4 Сьомого протоколу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, без відповідного рішення суду застосовувати заходи державного примусу, кваліфікуючи останні як дисциплінарні чи адміністративні санкції. В Україні це, наприклад, примусове обмеження права власності, обмеження свободи пересування згідно Закону України «Про санкції», забезпечуюче позбавлення власності згідно Закону України «Про виключну (морську) економічну зону» обмеження права на освіту та підготовку кадрів згідно закону України «Про вищу освіту», тощо [5, 6, 7].

Отже, існують два прояви сингулярності у кримінальній політиці громадянсько-суспільний, де квазі-право активістів, соціальних мереж, керуючись приматом приватності над публічністю, заміщує чи нівелює заборони. Та кримінальний, де кримінальні згідно другому критерію Енгеля (ECHR, Engel and Others v. the Netherlands, § 82; Jussila v. Finland, § 30) санкції із порушенням відповідних гарантій захисту прав людини застосовуються до громадян. Більш того кількість акторів розповсюджується не тільки на суверенні держави, але й на транснаціональні корпорації (згадаємо, наприклад, обмеження права на свободу вираження поглядів особистості у соціальних мережах).

Інноваційний характер кримінально-політичних пропозицій в умовах сингулярності повинен бути узгоджений з усталеною практикою ЄСПЛ. З одного боку повноваження ЄСПЛ щодо аналізу дотримання національного законодавства є обмеженими. З другого боку, обов'язком ЄСПЛ є визначення, чи був процес прийняття рішення справедливим, і лише за виняткових обставин він може перейти цю межу та переглянути матеріально-правові висновки національних органів влади (Dubetska & others vs Ukraine, § 142). Отже, пов'язані із визначенням примата прав особи пропозиції інноваційних змін у законодавстві можуть стати надалі предметом розгляду ЄСПЛ.

Так, наприклад, пропозиція доповнення Конституції України положенням, згідно якому «Закони та інші нормативно-правові акти, що скасовують чи пом'якшують відповідальність, не мають зворотної дії у часі, у разі вчинення особою правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, які передбачені міжнародним кримінальним законодавством» [8,36], потребує додаткового обґрунтування, оскільки протирічить певним чином ч.2 ст 7 Європейської конвенції, та практиці суду (ECHR, Maktouf and Damjanović vs Bosnia and Herzegovina, § 72-74). Відомо, що статтю 7 § 1 Європейської конвенції з захисту прав людини можна вважати такою, що закріплює загальне правило заборони ретроактивності, а стаття 7 § 2 є просто контекстуальним уточненням того аспекту цього правила, який стосується відповідальності, і який був доданий, аби усунути будь-які сумніви щодо правомірності переслідувань, котрі розпочалися після Другої світової війни проти осіб, які скоїли злочини проти людства під час цієї війни. [9]

Отже порушення вимог законності на угоду доцільності не може бути покладене у вирішення питань подальшої реформи кримінального права України. Аналогічно питання визначення місця і ролі потерпілого у кримінальному праві логічно пов'язане із необхідністю прийняття конституційного закону «Про права осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень».[10] Інакше ентропія сингулярності буде сприяти розвитку правового хаосу.

Список бібліографічних посилань

1. Туляков В. О. Сингулярність кримінального права та державний примус // Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 23–30.
2. Туляков В. О. Сингулярність кримінального права в контексті гуманізації // Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства : матеріали Міжнар. наук.-практ. симпозіуму (Івано-Франківськ, 18–19 листоп. 2016 р.) / ПВНЗ «Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького». Івано-Франківськ, 2016. С. 286–289.

3. Савинова Н. А. Информационная (технологическая) сингулярность уголовного права // Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2017 р.) : у 2 т. / МОН України, Нац. ун-т «Одеська юридична академія», Півден. регіонал. центр НАПрН України. Одеса, 2017. Т. 2. С. 199–203.

4. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» // Планета КОБ : сайт. 24.12.2017. URL: <https://www.planet-kob.ru/articles/6832> (дата звернення: 13.03.2021).

5. Про санкції : Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18> (дата звернення: 13.03.2021).

6. Про виключну (морську) економічну зону : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр> (дата звернення: 13.03.2021).

7. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 13.03.2021).

8. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 42 с.

9. Довідник із застосування статті 7 Європейської конвенції з прав людини : від 30.04.2017 // European Court of Human Rights : офіц. сайт. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_UKR.pdf (дата звернення: 13.03.2021).

10. Туляков В. О. Концепція проекту Закону України «Про охорону прав жертв злочинів». *Актуальні проблеми політики*. 2002. Вип. 13–14. С. 388–394.

Одержано 14.03.2021

УДК 343.97-316.325

Михайло Ігоревич ФІАЛКА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5599-3335>

СТАН СИНГУЛЯРНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ЯК ЯВИЩЕМ

Як зауважують автори монографії «Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики» термін *сингулярність* є звичайним поняттям в математиці, рідше в астрофізиці, і, за ініціативою Р. Курцвейла, набирає популярності в «новому науковому футуризмові» під ім'ям технологічної сингулярності [1, с. 27]. Іншими словами, в галузі юридично-соціологічних наук такий термін раніше не використовувався. Але розвиток суспільства та його станів триває постійно та вносить в сучасне життя відповідні зміни. В наслідок чого, поняття сингулярності почало все частіше використовуватись в тих сферах, в яких, ще певний проміжок часу тому, вони взагалі не могло бути передбачене. Не обійшли ці зміни і кримінально-правову та кримінологічну науку та їх практичне застосування суспільством.

Так що треба розуміти під сингулярністю в кримінально-правовій та кримінологічній сфері наукових знань та практичній площині їх застосування. В першу чергу, це такий стан явища який трапляється дуже рідко, і в певній мірі, з точки зору окремого індивіду та суспільства, не має великого значення. В другу чергу, це такий стан, який в наслідок суттєвого зміну порядку речей має радикально збурений характер, що отримує непередбачувані зміни. Іншими словами, мова йде про те що події розвиваються за непередбачуваним напрямком для учасників цих подій.